

Загоровський Роман Олегович,

аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету державної фіскальної служби України

**ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОКАЗАНЬ,
НА ЯКИХ ГРУНТУЄТЬСЯ ВИРОК, ЯК ПІДСТАВИ
ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ**

Кримінальне провадження за нововиявленими обставинами є процесуальною формою перегляду судових рішень, що набрали законної сили, та яке здійснюється за наявності обставин, що не були відомі та не могли бути відомі суду під час судового розгляду. Існування таких невідомих суду істотних обставин безпосередньо призводить до прийняття незаконного та необґрунтованого судового рішення, оскільки на момент постановлення рішення є об'єктивно неможливим виявлення цих обставин судом та іншими учасниками кримінального провадження.

Однією з підстав для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами відповідно до положень ч. 2 ст. 459 КПК України є штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок [1, ст. 459].

Завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого як різновид нововиявлених обставин в кримінальному процесі є об'єктом вивчення криміналістичної науки, у зв'язку з чим можна виділити нижче зазначені елементи криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із застосуванням та використанням завідомо неправдивих показань суб'єктами кримінальних проваджень.

Статтею 384 Кримінального кодексу України («Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу») встановлена кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве показання свідка, потерпілого, завідомо неправдивий висновок експерта, подання завідомо недостовірних або підроблених доказів, завідомо неправильний переклад, зроблений перекладачем у таких самих випадках, а також за штучне створення доказів обвинувачення чи захисту [2, ст. 384].

Згідно вимог КПК України завідомо неправдиві показання, що можуть бути надані свідком, потерпілим, підозрюваним, обвинуваченим, на яких ґрунтується судове рішення, повинні бути встановлені вирок суду, а за неможливості його постановлення матеріалами розслідування [1]. Провадженню за такими нововиявленими обставинами обов'язково повинно передувати здійснення досудового розслідування щодо фактів надання завідомо неправдивих показань [1], у зв'язку з чим переважна більшість кримінальних проваджень за нововиявленими

обставинами з підстави дачі неправдивих показань залишається без розгляду, так як вимоги заявників є недоведеними, необґрунтованими та непідтверджені вироками судів та матеріалами досудового розслідування.

Так, згідно офіційних статистичних даних за 2014 рік, розмішених на веб-порталі «Судова влада України», у місцевих судах Тернопільської області перебувало 22 кримінальні провадження за нововиявленими обставинами, з яких проваджень за фактом дачі завідомо неправдивих відомостей учасниками кримінального процесу – 1 (залишено без розгляду); у місцевих судах Полтавської області перебувало 51 кримінальних проваджень за нововиявленими обставинами, з яких проваджень за фактом дачі завідомо неправдивих відомостей учасниками кримінального процесу – 3, з яких 2 провадження повернуто заявниками та 1 залишено без розгляду [1].

Введення в оману суду або органу досудового розслідування являє особою складний поведінковий прийом, що використовується злочинцями для повідомлення неправдивих відомостей під виглядом правди для досягнення злочинних цілей. Виявлення та розпізнання обману є основним інструментом у розкритті та розслідуванні вище зазначеного злочину, саме тому для особи, яка проводить слідчі дії, украй важливо протиставити обману методи ефективної організації захисту та протидії. Необхідно зазначити, що повідомлення неправдивих відомостей під виглядом правди вимагає від допитуваної особи сміливості, впевненості, нахабства й артистичності [3, с. 28].

Для виявлення обману особи на стадії досудового розслідування слідчому варто використовувати тактичні комбінації, що проявляються в створенні ситуації, розрахованої на неправильну оцінку її допитуваним, що практично призводить до його викриття. Зокрема, до такого роду комбінацій відноситься озвучення допитуваному пропозиції сказати своєму співучаснику або зв'язаному з ним попередньою змовою свідку фразу приблизно наступного змісту: «Я сказав всю правду, тепер твоя черга розповідати». За таких умов допитуваний потрапляє в складну ситуацію, оскільки відмова буде означати визнання себе винним в дачі неправдивих відомостей про певні факти та обставини, а згода може призвести до викриття неправдивої інформації в показаннях [5, с. 362].

Кримінальна характеристика введення в оману суду або іншого уповноваженого органу шляхом дачі завідомо неправдивих показань визначається значною кількістю слідів даного виду злочину, що залежить від способу вчинення таких протиправних дій [4, с. 96].

Так, залежно від форми вираження неправдивої інформації можна виділити наступні способи дачі завідомо неправдивих показань: 1) твердження повністю вигаданих фактів (явищ), яких об'єктивно не існувало; 2) заперечення обставин, які дійсно мали місце без заміни їх неправдивими фактами; 3) заперечення обставин, які дійсно мали місце із заміною їх хибними фактами; 4) часткове замовчування про справжні факти; 5) часткове замовчування про справжні факти із

заміною їх вигаданими подіями, 6) повне замовчування про один із злочинів в випадку відкриття кримінального провадження за кількома статтями [6, с. 3].

Вищезазначена класифікація має важливе значення для криміналістичної науки, оскільки дозволяє слідчому підібрати необхідні тактичні прийоми під час допиту особи, яка дає неправдиві показання.

Документальними джерелами інформації про вказані злочини є протоколи слідчих (розшукових) дій, висновки експертів. Окрім ідеальних слідів введення в оману суду або іншого уповноваженого органу (безпосередньо неправдиві показання) можуть залишатись і матеріальні сліди, якими виступають нотатки з вигаданими показаннями, електронне листування, засоби зв'язку за допомогою комп'ютерних комунікацій [4, с. 96].

Сліди завідомо неправдивих показань можуть бути виявлені в ході досудового розслідування або під час судового провадження. На стадії досудового розслідування виявлення неправдивих показань слідчим, прокурором більш ймовірно завдяки можливості оцінити всі докази у кримінальному провадженні в сукупності з орієнтуючою інформацією. Якщо буде встановлено, що показання учасника кримінального провадження, відображені в протоколі допиту, є неправдивими, то протокол допиту і буде відображати слідову картину складу злочину дачі завідомо неправдивих показань [7, с. 292].

Отже, введення в оману суду або іншого уповноваженого органу, а саме дача завідомо неправдивих показань учасниками кримінального провадження характеризуються специфічними, притаманними тільки таким злочинам, поведінковими прийомами, способами вчинення та слідами злочинів, у зв'язку з чим питання розробки тактичних прийомів та методики розслідування вказаних протиправних дій є актуальними та необхідними для попередження їх вчинення та ефективного здійснення кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: матеріали II-ої науково-практичної конференції (м. Київ, м. Маріуполь, 27 лютого 2019 року). Київ Маріуполь: 2019. 162 с.

4. Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: 2018. 228 с.

5. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

6. Дубинин Л.Г. Способ дачи заведомо ложных показаний свидетелем, потерпевшим как элемент криминалистической характеристики. *Российский следователь*. М.: Юрист, 2010. № 20. С. 2–5.

7. Ващук О.П. Механізм слідоутворення заведомо неправдивих показань при проведенні допиту. Порівняльно-аналітичне право. Ужгород: 2013. № 3–2. С. 290–292.

8. Судова влада України. URL: <http://court.gov.ua>.

Замула Богдан Анатолійович,

здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ЗАСОБІВ ТА ЗНАРЯДЬ УЧИНЕННЯ ВБИВСТВА

Ведучи мову щодо засобів та знарядь учинення вбивства, то слід відмітити, що безпосередньо знаряддям виконується об'єктивна сторона злочину, а засобом полегшує вчинення злочину. Знаряддя, на відміну від засобів скоєння злочину, завжди має матеріальну форму, а засіб може її не мати, хоча знаряддя, що розуміється як предмет, яким виявляється безпосередній вплив на об'єкт (предмет) злочину, по суті, теж полегшує вчинення злочину, і в цьому сенсі знаряддя є видом засобу вчинення злочину.

Серед наукових кіл існує дискусія щодо спільності та відмінності таких понять. Одна категорія науковців вважають їх синонімічними поняттями. Інша категорія цього не підтримує і заявляє про необхідність належного закріплення засобів вчинення кримінального правопорушення в КПК України і використовувати його в доказуванні. Так, О.С. Денисова вважає, що документ визнається засобом вчинення злочину, оскільки вплив на охоронювані законом суспільні відносини здійснює інформація, що вказана в документі. Використовуючи недостовірну інформацію, що передбачена на відповідному матеріальному носії, злочинець досягає своїх цілей [1, с. 140–141].

Треба зауважити, що розуміння знарядь і засобів знаходить відображення не тільки в науковій літературі, а й в законі.

Водночас, слід зазначити, що засоби вчинення кримінальних правопорушень не відносяться до речових доказів, так відповідно до ст. 98 КПК України – речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення [2].